

**İKİDİLLİLİK BAĞLAMINDA DÜZENEK DEĞİŞTİRME OLGUSUNUN TEMEL DİL
ÇERÇEVE MODELİNE GÖRE İNCELENMESİ**

Fatma DEMİRAY¹

Özet

Bu çalışma, ikidillilik bağlamında biçim-sözdizimsel özelliklerdeki düzenek değiştirme olgusunu, Myers-Scotton'un Temel Dil Çerçeve Modeli ve Myers-Scotton ve Jake tarafından 1997 yılında Temel Dil Hipotezinin yeniden şekillendirilmesiyle oluşturulmuş 4M Modeli ve Soyut Düzey Modeli kapsamında incelemeyi amaçlamaktadır. *Ad, sıfat ve eylem* gibi içerik biçimbirimleri ve sistem biçimbirimleri İtalyanca öğrenen anadilleri İngilizce ve Türkçe olan öğrenciler açısından Temel Dil Hipotezindeki düzenek değiştirme görüngüsü ile değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmada, klasik düzenek değiştirme olgusu yerleşik dil çatısında incelenmekte ve Temel Dil Hipotezi farklı ikidillilik söylemlerinde araştırılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: İkidillilik, Düzenek Değiştirme, Temel Dil Çerçeve Modeli

**CODE SWITCHING PHENOMENON OF BILINGUALISM IN TERMS OF MATRIX
LANGUAGE FRAMEWORK MODEL**

Abstract

This study aims to analyze morpho-syntactic features of code-switching phenomenon for bilingualism in terms of Matrix Language Framework Model by Myers-Scotton and 4M and Abstract Level Model in which Matrix Language Hypothesis is reconstructed by Myers-Scotton and Jake in 1997. Content Morphemes such as noun, adjective and verb stems and system morphemes are tried to evaluate in the sense of code-switching phenomenon in Matrix Language Hypothesis with regards to English and Turkish dominant learners of Italian. In this study, classic code-switching is investigated in the matter of embedded language framework and Matrix Language Hypothesis is presented in different levels of bilingual discourses.

Key words: Bilingualism, Code-switching, Matrix Language Framework Model

1. Giriş

1.1. İkidillilik Üzerine

İkidillilik küreselleşen dünyada iletişim, ticaret, eğitim ve farklı ülkelerde yaşamayı gerektiren meslek gruplarına bağlı olarak son yıllarda özellikle üzerinde durulması gereken önemli bir kavram

¹ Dr. Fatma Demiray, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, demiray_f@ibu.edu.tr

haline gelmiştir. Bu kavram, farklı alanlardaki araştırmacılar tarafından incelenmekte ve bu incelemenin bilimselleştirilmesi amacıyla somut olarak üzerinde modeller üretilmektedir.

Bu araştırmada, ikidillilik kavramının ve ikidillilerin ruhdilbilimsel kuramın inceleme alanı içerisinde olmaları nedeniyle, ruhdilbilim alanına ve bu alanın ikidillilik ile olan ilişkisine kısa olarak değinilecektir. Kıran ve Kıran'ın (2001:270) belirttiği gibi, ruhdilbilim, bireye ilişkin dilsel üretim, anlama, belleme ve tanıma olgularını, bireysel davranış biçimleri olan söz edimlerini, dilin kazanılmasını ve öğrenilmesini inceleyen ruhbilim ile dilbilimin arakesit bölgesinde oluşmuş bir alandır. 1954 yılından itibaren de, C.E. Osgood, T.E Sebeok, A. Miller ve J.B. Carroll gibi dilbilimcilerin çalışmalarıyla bağımsız bir bilim dalı olarak kendini kabul ettirmiştir. Ruhdilbilim, dilin edinilmesinde ve kullanılmasında etkili olan ruhsal süreçleri inceleyen bir bilim dalı olarak, sözcelerin üretilişi, bu sözcelere anlam yükleme süreci, üretilen sözcelerin yorumlanması, dilsel öğelerin (sözcük, tümce, metin) bellekte var oluş biçimleri, dil bozuklukları, dil edinim süreci, ikidilli ya da çokdilli konuşucuların bu dilleri bellekte depolama biçimleri ile dili kullanımları arasındaki ilişkileri incelemektedir. (Rıfat, 1998: 97-98). Bu ilişkiden yola çıkılarak da, ikidillilik ve düzenek değiştirme olgusu ruhdilbilim kuramı çerçevesinde incelenecek ve bu sürecin işleyişi, bireylerin düzenek değiştirme nedenleri, bir dilden diğer bir dile geçiş süreçleri ruhdilbilim temelinde incelemeye alınarak açıklanmaya çalışılacaktır.

2. İkidillilik ve Düzenek Değiştirme

Diller arasındaki etkileşimden doğan etkilerle ikinci dil edinimi sırasında ve geç/kazanılmış ikidillilik bağlamında dilleri öğrenme süreçleri açısından birçok olgu karşımıza çıkmaktadır. Bu olguların en önemlilerinden biri de kuşkusuz düzenek değiştirmedir (Code Switching) (bundan böyle DD olarak gösterilecektir). Son 20 yıldır, ikidillilik alanında kullanılan bir terim olarak DD dilbilim dünyasının üzerinde durduğu önemli bir konu olmaya başlamıştır. Ancak DD'nin kabul edilebilirliği hangi ölçüdedir? Hangi durumlarda, seviyelerde ve bağlamlarda gerçekleşmektedir? Bu soruların cevabı henüz tam olarak açıklanabilmiş değildir. Birçok bilimsel çalışma, her iki dile de tam yetkin olduğu zaman DD'de azalmanın olduğunu göstermektedir. Ancak bu noktadaki dil yetkinliği hangi seviye ve neye göre ölçülmektedir? Bu sorulara cevap verebilmek amacıyla öncelikli olarak ikidillilik ve DD kavramları ile diğer bazı kavramlar arasında karşılaştırma yapılması gerekmektedir.

DD, ikidilli ya da çokdilli bireylerde görülen istemli ya da istem dışı bir şekilde gerçekleşen A dilindeki yapıların dilbilgisi ya da sözcük düzeyinde B diline geçişi sırasında gözlemlenen durumdur. Öncelikle, DD olgusu ile dil aktarımı (Language Transfer) kavramlarının birbirinden ayrılması gerekmektedir. Muysken (1995:189), dil aktarımını, bir dildeki sözcüksel öğelerin diğer dildeki

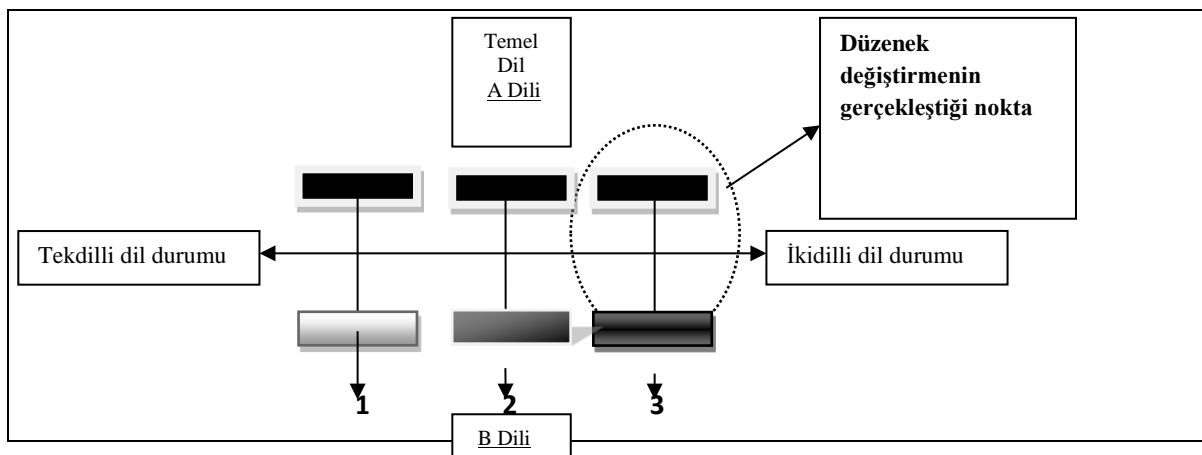
sözcüksel öğelerle birleşimi olarak tanımlamıştır. Poplack ve diğerleri (1998:93) ise DD olgusunun iki dilbilgisi içerdiğini, ancak dil aktarımında tek bir dilbilgisinin varlığını savunmaktadır.

DD'den ayrılması gereken diğer bir kavram düzenek karıştırmadır (Code-mixing) (bundan böyle DK olarak gösterilecektir). Van Dulm'un (2007) çalışmasında aktardığı gibi Hamers ve Blanc (2000:260), DK'nın A dilinden dilbilgisel bir yapının B dilindeki dilbilgisel bir yapı ile karıştırılarak yapıldığını ancak sözü edilen B dilinin de A dili kadar baskın dil olması gerektiğini vurgulamaktadır. Diğer taraftan, Mc. Cormick (1995:194), DD'nin bir sözcükten daha uzun yapıların değişimi olduğunu vurgularken, DK'nın daha kısa hatta çoğu zaman yalnızca basit sözcüklerin diller arasındaki karışımı olduğunu vurgulamaktadır. Ancak, birçok araştırmacıya göre DK olayı DD olgusuna dâhil edilmekte ve DK'nın ayrı olarak tanımlanamayacağı belirtilmektedir (Genesee, 2002; Grosjean, 1992; Myers-Scotton, 1997, 2006; Poplack, 1980).

Son olarak, vurgulanan diğer bir kavram ise olumsuz aktarımdır (Interference). Grosjean (1988: 299), olumsuz aktarımı, "bir dilin diğeri üzerindeki istemsiz (involuntary) etkisi" olarak tanımlamaktadır. DD, konuşucunun seviyesi ilerledikçe istemli olarak da meydana gelebilirken, olumsuz aktarım bir dilin diğeri üzerindeki baskın etkisinden dolayı istemsiz gerçekleşen bir eylemdir.

2.1. İkidillilik ve Düzenek Değiştirmeye Toplumdilbilimsel Bakış

İkidillilik bağlamında dil(ler)in edinimi; dilin hangi amaçla öğrenildiği yönünü açıklamaya çalışan toplumbilimsel faktörlerden, sözlükçenin düzenlenişini ve farklılığını gösteren ruhbilimsel faktörlerden ve diller arası geçişteki zorlanmaları ve öğrenilen dilin anadiline dilsel açıdan ne kadar yakınlık taşıdığı gibi durumları içeren diller arası faktörlerden etkilenmektedir. İkinci bir dilin edinimi esnasında diller arası faktörlerin de göz önünde bulundurulmasıyla DD'nin gerçekleştiği aşama her zaman merak edilen bir durum olmuştur ve bu konuda, Grosjean (2001), aşağıdaki çizelgede DD olgusunun gerçekleştiği noktayı belirlemeye çalışmıştır:

Şekil 1. Dil Modu Sürekliliği (Kaynak: Grosjean, F. (2001).

Şekilde de görüldüğü gibi DD'nin ikinci dil ediniminin en son aşamasında gerçekleştiği savunulmaktadır. Aynı zamanda, DD, ikidillinin dili dinleyiciye sunması esnasında durumsal bağlama göre dilsel edincini gösteren bir olgudur. Yapılan araştırmalara göre, ikidilliler, kiminle, hangi bağlamda, hangi dili kullanacaklarını bilirler (Lanza, 1997; Meisel, 2004; Quay, 1994). Dahası, dilleri birbirinden ayırt ederek düzenek değiştirebilir ve hedef dilde kullanmak istedikleri sözcük, sözlükçede olmadığı takdirde, sözcüğün karşılığını birinci dilinde veya baskın olan dilinde bulup kullanabilirler. Meisel (1989), ikidilli çocukların genellikle kullanmak istedikleri dilsel öğeleri, diğer dilde daha kolay ulaşılır olduğu zamanlarda bir tür kurtarma stratejisi (relief strategy) olarak kullandıklarını belirtmektedir. Meisel (1989) diğer taraftan, çocuk ikidillilerin dilleri değiştirdiklerinin farkında olduklarında sıklıkla düzeltme eğilimine gittiklerini ve dile karşı olan yetkinlik düzeyleri arttıkça DD'nin sıklaştığını savunmaktadır. Ancak yetişkin ikidilliliğinde durumun biraz daha farklı olduğunu savunan araştırmacı, yetişkinlerin, dile karşı olan yetkinlikleri arttığı düzeyde DD olgusunu da en aza indirgemeye çalışacaklarını ifade etmektedir. Quay (1994) de çalışmasında, DD'nin kısmen çocuğun dil yetkinliğine bağlı olduğunu fakat bu durumun geçici olduğunu; çünkü her iki dildeki yetkinliğin artmasıyla DD'nin gerçekleşmesinin ters orantılı olduğunu savunmakta ve yetişkin ikidillilerdeki DD durumunu da bu genellemenin içine almaktadır. Görüldüğü gibi, DD'nin çocuk ikidilliliğinde yaş ve edinçle doğru orantılı olduğu savunulmasına rağmen, yetişkin ikidilliliğinde durumun farklı olduğu iddia edilmekte ve bu noktada ilerleyen ve gelişen dil yetkinliği ile DD'nin gerçekleşmesinin ters orantılı olduğu belirtilmektedir.

Nicoladis ve Genesee'ye (1996) göre, bireyin dil seçiminde etkili olan faktörler; iki dile değişik bağlamlarda maruz kalma, dil yetkinliği, kişilik, ebeveynlerin tutumu, arkadaşlarla etkileşim ya da iletişim ve değişik türlerde dil eğitimidir.

2.2. İkidillilik ve Düzenek Değiştirmeye Yapısal Açıdan Bakış

Kuramsal açıdan ikidillilik ve DD kavramları üzerine yapılan araştırmalar genellikle dilin toplumdilbilimsel ya da yapısal özellikleriyle ilgilenmişlerdir. DD olgusunu toplumdilbilimsel boyutta inceleyen yaklaşım, DD'nin oluşumunun temelindeki toplumsal faktörleri, konuşmacının bağlam içerisindeki rolünü, DD'nin nasıl etkilendiğini ve oluşumunu incelerken, dilbilgisel yaklaşım DD'nin yapısal boyutuyla ilgilenmekte ve sözdizimi ve biçimbirim gibi DD'yi oluşturan yapıları incelemektedir. DD'yi toplumdilbilimsel açıdan inceleyen en önemli çalışmalardan biri de Myers ve Scotton'un (1993a) Belirtisellik Modeli'dir (Markedness Model). Ancak bu çalışmada DD olgusu, Belirtisellik Modeli yerine ruhbilimsel kuramın temelinde oluşturulmuş modeller çerçevesinde yapısal açıdan incelenecektir.

DD olgusunu Ruhbilimsel Kuramın temeline oturtarak Temel Dil Çerçeve Modelini oluşturan (Matrix Language Framework Model) (bundan böyle TDCM olarak gösterilecektir) Myers ve Scotton'un çalışması (1997), soyut kuramsal bir model olarak, 1990'lı yıllardan sonra dil çeşitliliği arasındaki yapısal görüngüyü test etmek amacıyla araştırmacılar tarafından sık sık başvurulan bir model olmuştur. 1997 yılında yeniden düzenlenerek alt modellere ayrılmıştır. Ruhbilim temeline dayanan, ikidilli bireylerin tümce işlemlerini yansıtan bu modelle birlikte bir dizi ruhdilbilimsel dil üretim modeli de ortaya atılmıştır.

3. Myers-Scotton'un Temel Dil Çerçeve Modeli

Temel Dil Çerçeve Modeli (TDCM)² kendi içerisinde DD, tümceler arası DD (intersentential codeswitching) ve tümce içi DD (intrasentential codeswitching) olmak üzere yapısal olarak sınıflandırılabilir.

Tümceler arası DD toplumdilbilimsel alanda yaygın olarak çalışılmıştır ancak dilbilgisel yapıların varlığı bu noktada fazla vurgulanmamaktadır. *Tümce içi DD* dilbilgisel yapılar doğrudan iki ya da daha fazla dili etkileyebilir ve TDCM tümce içi DD'yi açıklamak amacıyla oluşturulmuş ürün odaklı bir modeldir. Ayrıca, diğer birçok dilbilimsel çalışmadan ayrılarak, tümcenin derin yapısından çok yüzey yapısıyla ilgilenmekte ve tümce kuruluşunun dilbilgisel yapısına ve içerik-sistem biçimbirimlerine odaklanmaktadır. Tümce içi DD'de baskın olan dil, Temel Dil (Matrix Language) olarak adlandırılırken diğer dil, Yerleşik Dil (Embedded Language) olarak adlandırılmaktadır. Baskın olan dilin Temel Dil (TD) olarak adlandırılmasının nedeni, ikidilli bireyin zihinsel sözlükçe olarak temel dilde daha fazla sözcük dağarcığına sahip olması ve bu dili daha yaygın olarak kullanmasıdır. Ayrıca bu dil (TD) konuşucuya içerisine Yerleşik Dil'den (YD) biçimbirimlerin yerleştirildiği soyut dilbilgisel tümce çatıları sağlar.

Myers ve Scotton (2002), konuşucunun yeterliliğine bağlı olarak DD'yi ikiye ayırmıştır.

1. Eğer konuşucu TD'de gereken dilbilgisi yapılarını kurmada yeterince başarılıysa ve YD üzerindeki DD büyük oranda TD'ye bağlı ise bu durum Klasik DD olarak adlandırılmaktadır.
2. Konuşucu, bahsedilen TD'nin dilbilgisel yapısına tam anlamıyla hâkim değilse dilbilgisi yapılarının ya da soyut yapıların bir kısmı TD'den gelirken, bir kısmı da YD'den gelmektedir. (Myers-Scotton ve

² Birçok kaynakta Ana Dil Çerçeve Modeli olarak Türkçeye geçtiği gözlemlenmiş olmasına rağmen, bu çalışmada "Matrix Language Framework Model" kavramı, Türkçeye "Temel Dil Çerçeve Modeli" olarak çevrilmiştir. Bunun nedeni, özellikle Çince ya da Türkçe anadilindeki öğrencilerin İtalyanca öğrenirken Çince-İtalyanca ve Türkçe-İtalyanca dillerinin yapısal dilbilgisi kuruluşu açısından ve içerik sistem biçimbirimlerinin arasındaki benzerliğin oldukça kısıtlı olması nedeniyle, düzenek değiştirme olgusunu genellikle İngilizceden yaptıkları gözlemlenmiştir. Bu nedenle, ikinci bir dil olarak İtalyanca öğrenen, İngilizce artalan bilgisine sahip bireyler, düzenek değiştirme olgusunda genellikle 'ana dil'lerinden gelen biçimbirimleri değil, 'temel dil'lerinden gelen biçimbirimleri kullanmakta ve düzenek değiştirme esnasında çoğunlukla İngilizceye gönderimde bulunmaktadırlar.

Jake, 2000:2). Bileşik DD konuşucuları, TD üzerinde anlamlı iki yapıyla buluşturularak test edilmektedir. Myers ve Scotton (2002), tümce öngörüsü yerine “yantümce öngörüsü” (YÖ) terimini kullanarak, ‘tümce’ sözcüğünün köken olarak bitmişlik, tamamlanmışlık anlamlarına geldiğini göz önünde bulundurmakta ve DD’nin yapıldığı her ortamda kullanılan tümcelerin her zaman bitmişlik göstermediğini; bu nedenle tümce yerine YÖ’yü kullanmanın daha açıklayıcı olacağını vurgulamaktadır.

Myers ve Scotton’a göre, ikidilli bir YÖ,

1. Sadece TD biçimbirimlerini içeren TD yapılarını,
2. Hem TD hem de YD’den gelen biçimbirimleri içeren karışık tümce yapılarını,
3. YD biçimbirimlerini içeren YD tümce yapılarını kapsamaktadır.

Başka bir deyişle; YD yapıları TD dilbilgisi yapılarının kontrolü altındadır. İçerik ve sistem biçimbirimlerinin ayrımı, gene Myers-Scotton’un TD’yi tanımlamasıyla anlam kazanmaktadır.

İçerik Biçimbirimleri (content morphemes), anlamsal ve edimbilimsel yapıları temsil ederek, tümce içerisindeki anlamsal rolleri üstlenmektedirler. Konuşma esnasında, alıcı ve verici arasındaki iletişimin gerçekleşmesi için gerekli olan mesajları içeren bölümdür. Ad, eylem, sıfat ve bazı ilgeçler bu grupta gösterilebilir.

Sistem Biçimbirimleri (system morphemes), içerik biçimbirimleri arasındaki ilişkinin kurulması için gerekli olan yapılardır; anlamsal bir rol üstlenmezler ancak sözcükler arasındaki çatı görevini görmektedirler. İşlevsel sözcük grupları ve çekim ekleri bu grup içerisinde yer almaktadır. TDÇM’de Myers ve Scotton (2002) tarafından savunulmakta olan varsayım, sistem biçimbirimlerinin yalnızca TD’den alındığı, içerik biçimbirimlerinin de hem TD’den hem de YD’den alındığıdır.

Örnek 1

BAĞLAM: B (19 yaş), Anadili Türkçe olan ve İngilizce artalan bilgisine sahip B, İtalyanca dersi esnasında konuşma etkinliklerine katılmaktadır. B’nin, dersin sorumlusuyla arasında geçen ve düzenek değiştirmenin sık sık rastlandığı bir konuşma³

(Konu: Küresel ısınma ve dünyamızı bu durumdan kurtarma yolları.)

Ö (Öğretmen)- CHE COSA SUCCEDERÀ AL NOSTRO PIANETA? [İt.] ‘Dünyamızda neler olacak?’

³ Boylamsal tarama çalışması ve yapılan gözlemler 18-25 yaş arasındaki bireylere İtalyanca kursu sağlayan İtalya Roma Tre Üniversitesi dil kursunda, Kasım, 2011- Haziran, 2012 tarihleri arasında 7 aylık süre boyunca araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

B- CAMBIAMENTI [İt.] *CLIMATE* [İng.] SCIOGLIMENTO [İt.] *OF ICE (İng.)*. MI SENTO CHE TUTTI SONO IN PERICOLOSO [İt.].

‘İklim değişimi, buzların erimesi. Her şeyin tehlike içerisinde olduğunu hissediyorum.’

Ö- CLIMATICI!, E ANCHE, SI, SCIOGLIMENTO DI GHIACCIAI. BRAVA [İt.].

‘iklim (düzeltilmiş), ve ayrıca, evet buzların(düzeltilmiş) erimesi. Aferin)

B- ACCIDI PIOGGE (İt.) *AND [İng.]*... ‘Asit yağmurları’

Ö- PIOGGE ACIDI E..., VERO. GRAZIE [İt.], BUKET. ‘Asit Yağmurları (düzeltilmiş) ve (düzeltilmiş), doğru. Teşekkürler, Buket’

(Demiray, 2012, İtalya).

Sistem Biçimbirimleri: of, and

İçerik Biçimbirimleri: cambiamenti, climate, scioglimento, ice, climatici, piogge, pericoloso, tutti

Sınıf içerisinde yapılmış olan gözlemde de görüldüğü gibi YÖ içerisinde öğrenci, içerik biçimbirimlerini hem TD’den hem de YD’den almaktadır. Ancak sistem biçimbirimlerini yalnızca “TD’den (İngilizce)” almaktadır.

Myers-Scotton (1993:83), içerik ve sistem biçimbirimlerinin ayrımını yapmak amacıyla ikidilli YÖ’de TD’yi tanımlamak amacıyla *biçimbirim sıra ilkesi* adını verdiği bir ilke önermiştir. Bu ilkeye göre, birtakım TD biçimbirimleri ve YD’den gelerek kullanılan sözcüklerle oluşturulmuş “TD+YD” yapılarının yüzey yapısı TD’deki gibi olacaktır. Ancak bazı çalışmalar, bu durumun her zaman doğru olmadığını göstermektedir.

Örnek 2

BAĞLAM: 4 yaşında olan ve yaklaşık 3 aydır İtalyanca eğitimi almakta olan T’nin annesi İngiliz babası ise İtalyandır. Babası isteyken, evde annesiyle sık sık yalnız kalan T’nin İngilizce düzeyi de gelişmeyi başlamıştır. Kreş öğretmenin ‘hafta sonu neler yaptınız?’ sorusuna verdiği cevap ise aşağıdaki gibidir.

T- HO COMPRATO UNA [İt], “DRESS [İng.] VERDE [İt],” DAL CENTRALE COMMERCIALE [İt], ‘Alışveriş merkezinden yeşil bir elbise satın aldım.’⁴

(Demiray, 2012, İtalya)

İçerik biçimbirimleri: ho comprato, una, dress, verde, centrale commerciale

⁴ Gözlem örnekleri (2), İtalya’nın Roma kentinde 0,18- 4 ve 4-6 yaş arasındaki ikidilli çocuklara eğitim sağlayan “Cavalsassi Kreşinde”, Eylül, 2011- Haziran, 2012 tarihleri arasında 9 aylık süre boyunca 4-6 yaş arasındaki çocuklara İngilizce öğretimi sırasında araştırmacı tarafından elde edilmiştir.

Sistem Biçimbirimleri: dal, (ilgeç)

Örnek 2’de, İngilizce içerik biçimbirimi (dress) hem içerik hem de sistem biçimbirimlerini içeren İtalyanca çatısına aktarılmıştır. Myers-Scotton (1993:83), biçimbirim sıra ilkesinde, TD+YD yapılarının yüzey yapısının TD şeklinde olacağını savunmaktadır. Ancak anadili Türkçe olan ve İngilizce artalan bilgisine sahip olan öğrencinin, İtalyanca tümce kurarken, TD+YD’nin yüzey yapısında da YD’yi kullandığı görülmektedir.

4. 4M Modeli

Myers ve Scotton’un (1997) içerik ve sistem biçimbirimlerini açıkladığı TDÇM bazı konularda yetersiz kalması ve ikili biçimbirim gibi bazı problemlili DD yapılarının TDÇM ve klasik DD kavramlarıyla açıklanamaması nedeniyle Myers-Scotton ve Jake (2001) 4M modelini ve Soyut Düzey Modelini geliştirerek, TDÇM’yi genişletmişlerdir. Bu modelde içerik ve sistem biçimbirimlerinin ayrımı ve daha sonra da sistem biçimbirimlerinin 3 alt kategoriye ayrılması savunulmaktadır

İçeriksel Olarak Etkinleştirilmiş (+)		İçeriksel Olarak Etkinleştirilmiş (-)	
Konusal Rol (+)	Konusal Rol (-)	Konusal Rol (+)	Konusal Rol (-)
İçerik Biçimbirim	Erken Sistemsel Biçimbirim	Geciken Köprü Sistem Biçimbirim	Geciken/Yabancı Sistem Biçimbirim
Car, eat...	The, a, çoğul –s	iyelik ekleri ‘of’, ‘s	3. tekil geniş z.-s

Şekil 2. Biçimbirim Sınıflandırması (Myers-Scotton, 2002:73)

- 1) İçerik Biçimbirimi: Anlamsal ve konusal olan içerik biçimbirimi konuşmacının niyetine göre belirlenmektedir. Ad, sıfat, eylem ve bazı ilgeçler bu grubun içerisinde yer almaktadır.
- 2) Erken Sistemsel Biçimbirim: Sistem biçimbirimleri işlevselleştirildiğinde erken sistem biçimbirimlerine dönüşürler. Konusal rolleri olmamasına rağmen içerik biçimbirimleri gibi içeriksel yapının oluşumuna yardım ederler. Erken sistem biçimbirimleri her zaman içerik biçimbirimlerine bağlıdır. İngilizcedeki tanımlıklar, çoğul ‘-s’ takısı ve bazı ilgeçler bu gruba örnektir.
- 3) Geciken Sistem Biçimbirimleri: Konusal rolleri yoktur ve yalnızca dilbilgisi yapılarını oluşturmak için yapıların içerisindeki köprü görevini yerine getirirler.
 - a) Geciken Köprü Sistem Biçimbirimleri: Erken sistem biçimbirimleri gibi içeriksel yapıya hizmet etmezler. Konusal rolleri yoktur ancak konusal role sahip olan içerik biçimbirimlerine yardım ederler. İngilizcedeki aitlik bildiren ‘-of’ eki ve ‘-s’ takısı bu gruba örnektir.
 - b) Geciken/Yabancı Sistem Biçimbirimleri: Geciken köprü sistem biçimbirimlerinden farklı olarak dilbilgisi yapısına bağlıdır. 3.tekil şahıs geniş zaman eki ‘-s’ bu gruba örnektir.

Örnek 3

BAĞLAM: Yaklaşık olarak 4 aydır İtalyanca eğitimi almakta olan anadili Türkçe olan F (28 yaş), anadili yerine, temel dili olan İngilizceden İtalyancaya düzenek değiştirme yapmaktadır.

F- DON'T FORGET THE LIST OF THE [İng.] LIBRIS [İt] YOU WILL BUY! [İng.]. (Satın alacağın kitapların listesini unutma!) books(s)

(Demiray, 2012, İtalya)

İçerik Biçimbirimleri: forget, list, **libri**, you, buy

Erken Sistem Biçimbirimleri: the, -s

Gecikmiş Köprü Sistem Biçimbirimleri: of

İtalyanca –il- libro sözcüğü “-i- libri” içerik biçimbirimi ile çoğul şekle dönüştürülmüş ancak İngilizce çoğul eki olan –s takısı da sözcüğün sonuna eklenerek çoğulluk tekrarlanmıştır. Myers-Scotton’un 4M modeline ve TDÇM’ye göre yalnızca erken sistem biçimbirimleri Klasik DD’ de iki kez tekrarlanmaktadır.

5. Soyut Düzey Modeli (Abstract Level Model)

Soyut Düzey Modeli de Myers, Scotton ve Jake (2001) tarafından 4M modeli içerisinde geliştirilen ve bazı yapıların açıklamalarının yer aldığı modeldir. Modelin içerisinde yer alan yapılar ve tanımlamaları aşağıdaki gibidir.

1. Soyut Sözlüksel Yapı

- a) Sözlüksel Kavramsal Yapı: Ruhdilbilimsel ve toplumdilbilimsel niyet, dile özgü olan dilin anlamsal/edimsel özelliklerini ortaya çıkarır.
- b) Yüklem Çıkarım Yapısı: Eylemi yapan özne ise eylemden faydalanan da dolaylı nesnedir.
- c) Biçimbirimsel Farkındalık Modeli: Bu model içerisinde dilbilgisel ilişkiler yüzeye çıkmıştır. Sözcük sırası ve uyum biçimbirimi işlevselleştirilir. (Myers-Scotton ve Jake, 2002)

2. Uyum/Çakışma

YD, TD’nin içerisinde görüldüğü takdirde, DD’nin TD çatısıyla uyumu her üç model içerisindeki bağlamlarda incelenmelidir.

Myers-Scotton ve Jake (2002), YD, TD çatısı içerisinde görülürse mantıksal sözlük içerisinde, soyut sözlüksel yapının üç düzeyinde de TD karşıtlarıyla onların uyumunun kontrol edilmesi gerektiğini savunarak bu modelin içerisinde bir takım hipotezler de ileri sürmüşlerdir. Örneğin; *Engelleme Varsayımı*, TD ile uyum sağlamayan herhangi bir içerik biçimbirimini engellemektedir. Eğer diller arasındaki uyum yetersizse, bireyler tarafından arabulucu stratejiler uygulanabilir. Bu

stratejiler genellikle ad yapılarıyla sağlanır. Örneğin; İngilizcedeki yalın formlar, *do[yapmak]* eylemi gibi yapılar ve YD çatısı.

Örnek 4:

BAĞLAM: Yurtdışı programıyla Almanya'dan İtalya'ya gelen Y (27), yaklaşık olarak 3 yıldır doktora eğitimi almaktadır. İtalyanca ve İngilizce yeterlik düzeyleri oldukça yüksektir ancak anadili olan Almanca'dan ve temel dili İngilizceden sık sık düzenek değiştirme yapmaktadır.

Y- STAMATTINA HO FINITO [İt] ALL [İng.] QUESTI DOCUMENTI CON LA MIA [İt]
.... *MM FLEISIGEN [Alm.], AMICA [İt].

(Demiray, 2012, İtalya)

*Y, bir süre beklemiş, sözcüğün ikinci dildeki karşılığını bulamayınca anadilinden bir sıfat kullanmıştır. Bu kullanım esnasında ayrıca, dilbilgisel kurulumu da göz ardı etmiş ve İtalyanca ad+sıfat yapısı yerine Almanca sıfat+ad yapısını kullanmıştır. Yani temel dil çatısını yerleşik dil çatısına yerleştirmiştir.

Bu model içerisindeki bir diğer ilke ise *çıkarımsal sıralama ilkesidir*. Bu ilkeye göre, içerik biçimbirimi her zaman sistem biçimbirimlerinden önce, erken sistem biçimbirimleri de geç sistem biçimbirimlerinden önce gelir. İkinci dil edinmekte olan bireylerin dilbilgisel yapıları öğrenmede herhangi bir sıralamanın olup olmayacağı veya ne şekilde olacağı sorusu da, 4M ve Soyut Düzey Modelini kapsayan TDÇM ile açıklığa kavuşturulabilmektedir.

Brown'un belirlediği (1973) İngilizcedeki dilbilgisel yapıların edinim sırasına göre; "s" takılarının edinimi bağlamında; çoğul eki olan -s (books) takısı, aitlik eki olan -s (Ayşe's) takısından, aitlik eki olan -s takısı da, geniş zaman 3.tekil şahıs eki olan -s (he buys) takısından önce öğrenilmektedir. TDÇM ve 4M'e göre de; çoğul eki olan -s, *erken sistem biçimbirimi*; aitlik bildiren -s, *köprü biçimbirimi*; geniş zaman 3.tekil şahıs eki olan -s ise *geciken sistem biçimbirimidir*. Çıkarımsal sıralama ilkesine göre edinim sıralaması, Myers-Scotton'un çalışmasında da yer verdiği gibidir (Erken>Köprü>Geciken). Aynı zamanda erken sistem biçimbirim varsayımını kullanarak ikili biçimbirimlerin nedenlerini de açıklayabilir.

Örnek 5:

BAĞLAM: Avustralya'dan yurtdışı eğitim programıyla İtalya'ya gelen K (18 yaş), yaklaşık olarak 9 aydır İtalyanca dil kursunda eğitim almaktadır. Boş zaman etkinlikleri ile ilgili olan bir bağlamda sınıf içerisinde verdiği cevap aşağıdaki gibidir.

K- Mi piace a leggere i libri. Per esempio, ho comprato il libro [It] *of* [Ing.] Agatha Christie. Si chiama “Beş Küçük Domuz”, in italiano, Cinque Piccoli Suini. Ma non ho ancora avuto tempo per leggere questo libro.

‘Kitap okumayı severim. Örneğin, Agahta Christie’nin kitabını aldım. Kitabın adı, “Beş Küçük Domuz”. Ama bu kitabı okumak için henüz vakit bulamadım.’

(Demiray, 2012, İtalya)

İtalyancada çoğul yaparken –a, sonluğu -e’ye dönüşür, -e ve –o –i’ye dönüşür kuralı edinilmiştir. Ancak bu örnekte de görüldüğü gibi aitlik bildiren –di köprü biçimbirimi tam olarak edinilememiş ve düzenek kaydırılarak TD’den gelen, aitlik bildirici biçimbirimi –of eki kullanılmıştır. Kitap ismini İtalyancaya çevirme esnasında da “Cinque Porcellini” ya da Cinque Suini Piccoli” kalıbı yerine TD’den gelen yüzey yapı biçimbirimi kullanılarak ad ve sıfat yer değiştirmiştir.

6. Sonuç

Çalışmada, İtalyanca YD çatısıyla kurulan dilbilgisi düzenlenişinin içerisine, Türkçe ve İngilizce TD çatılarının içerik ve sistem biçimbirimlerinin ne şekilde yerleştirildiği ve yerleştirmenin ya da bu şekilde bir DD’nin nedenleri açıklanmıştır. TD+YD yapılarının Biçimbirimsel Sözdizimi Öngörüsünün (Morpho-syntactic Features) dilbilimsel analizi; ad, sıfat ve eylem biçimbirimleri, TDCM başlığı altında çalışılarak ikidilli bireylerin YÖ’lerinin belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştiği görülmektedir. Ad, sıfat ve eylem gibi içerik biçimbirimleri ve sistem biçimbirimlerinin kuruluşları ikinci dil edinim yaşına göre değil, bireylerin anadillerine göre farklılık göstermektedir. Bu noktada, anadilin ikinci dil üzerindeki etkisinin bu değişikliğe yol açtığını söylemek olasıdır. Diğer taraftan, öğrenilen ikinci dilin de üçüncü dilin edinimi üzerinde olumsuz aktarıma neden olabileceği yapılan gözlemlerden çıkarılabilecek bir sonuç olmuştur. Ayrıca, İtalyanca öğrenmekte olan ve anadilleri ya da temel dilleri farklılaşan öğrenci gruplarının ikidillilik süreçleri ve YÖ (Myers-Scotton ve Jake, 2002) boyutunda tanımlanan dilbilgisel yapılar, TD hipotezinin bazı noktalarda eksik kaldığını göstermektedir. Bu bağlamda, İtalyanca öğrenmekte olan anadili İngilizce olan bireylerle, anadili Türkçe olan bireyler arasındaki DD olgusunun farklılaşmaktadır. Son olarak, bu çalışmadaki gözlemlerin sonucunda, ikidilliliği yalnızca çocuk yaşta edinmenin önemini ısrarla vurgulayan ve kritik dönem hipotezini savunan birçok araştırmacının aksine, ikidilliliğin yalnızca kritik dönemde değil, bu dönemi aştıktan sonra da gerçekleştiğinin mümkün olabileceği düşünülebilir, ancak; kesin yargıya varabilmek için bu alanda daha ayrıntılı gözlem çalışmalarının yapılması gerekliliği de vurgulanmalıdır.

Kaynakça

Brown, R. (1973). *A first language: The early stages*. London: George Allen ve Unwin.

Genesee, F. (2002). Portrait of the bilingual child. V.J. Cokk, (Haz.) *Portraits of the L2 user* içinde (167-197). Clevedon, GBR: Multilingual Matters Ltd.

Grosjean, F. (1988) Exploring the Recognition of Guest Words in Bilingual Speech. *Language and Cognitive Progress*. 3, 233-74

Grosjean, F. (1992). Another view of bilingualism. R. J. Harris, (Haz.), *Cognitive processing in bilingualism* içinde (s. 51-62). Amsterdam: Elsevier Science.

Grosjean, F. (2001). The bilingual's language modes. J. Nicol, (Haz.), *One mind, two languages: Bilingual language processing* içinde (s. 1-22). Malden, MA: Blackwell.

Hamers, J. ve Blanc, M. (2000). *Bilinguality and bilingualism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kıran, Z., Eziler Kıran, A. (2001). *Dilbilime giriş*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Lanza, E. (1997). *Language mixing in infant bilingualism: A sociolinguistic perspective*. Oxford: Oxford University Press.

McCormick, S. (1995). *Instructing students who have literacy problems*. Englewood Cliffs: Merrill.

Meisel, J. (1989). Early differentiation of languages in bilingual children. K. Hyltenstam ve L. Obler (Haz.), *Bilingualism across the lifespan: Aspects of acquisition, maturity and loss* içinde (s.13-40). Cambridge UK: Cambridge University Press.

Meisel, J. (2004). The bilingual child. T. Bhatia ve W. Ritchie (Haz.), *The Handbook of bilingualism* içinde (s. 91-113). Malden, MA: Blackwell.

Muysken, P., (1995). Code-switching and grammatical theory. L. Milroy ve P. Muysken (Haz.), *One speaker, two languages: Cross-disciplinary perspectives on code-switching* içinde (s. 276-301). Cambridge: Cambridge University Press.

Myers-Scotton, C. (1993a). *Duelling languages: Grammatical structure in code-switching*. Oxford: Clarendon Press.

Myers-Scotton, C. (1993b). *Social motivations for code-switching: Evidence from Africa*. Oxford: Clarendon Press.

Myers-Scotton, C. (1993 [1997]). *Duelling languages: Grammatical structure in codeswitching*. Oxford: Clarendon Press.

Myers-Scotton, C. ve Jake, J.L.(1995). Matching lemmas in a bilingual language competence and production model: evidence from Intrasentential Codeswitching . *Linguistics*, 33, 981-1024.

Myers-Scotton, C. ve Jake, J.L. (2000). Testing the 4-M model, *Introduction, International Journal of Bilingualism*, 4, 1.1–8.

Myers-Scotton, C. ve Jake, J.L. (2001). Explaining aspects of codeswitching and their implications, J. Nicole (Haz.) *One mind, two languages; Bilingual language processing* içinde (s. 84-116). Oxford:Blackwell,.

Myers-Scotton, C. (2002). *Contact linguistics: Bilingual encounters and grammatical outcomes*. Oxford: Oxford University Press.

Myers-Scotton, C., (2006). *Multiple voices: An introduction to bilingualism*. Oxford:Blackwell.

Nicol, J. (2001). *One mind, two languages: Bilingual language processing*. Malden, MA: Blackwell.

Nicoladis, E., ve Genesee, F. (1996). Word awareness in second language learners and bilingual children. *Language Awareness*, 5(2), 80-90.

Poplack, S. (1980). Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino espanol: Toward a Typology of Code-Switching. *Linguistics* 18, 581-618.

Poplack, Shana ve Meechan, Marjory (Haz.), (1998). Instant loans, easy conditions: the productivity of bilingual borrowing. *International Journal of Bilingualism*, 2, 2.

Quay, S. (1994). *Language choice in early bilingual development*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Cambridge. Cambridge.

Rıfat, M. (1998). *XX. Yüzyılda dilbilim ve göstergebilim kuramları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Van Dulm, O. (2007). *The grammar of English-Afrikaans code switching: a feature checking account*. Netherlands: Lot. 12 Nisan 2014 tarihinde http://www.lotpublications.nl/Documents/159_fulltext.pdf ağ adresinden erişildi.